

og det vide vi Alle, at paa den Maade ere alle større Salg paa et samlet Gods effectuerede. Det har ogsaa sin Betydning, at betragte de ældre Tider, da Fæstegods begyndte at faae en Salgsværdi, en Værdi udover Høvet, da man begyndte at sælge og tage Kjøbesummer ind — Gaardslagningstiden. Er der dengang solgt til Andre end til Fæsterne? Paa ingen Maade. Der er ikke derved kommet noget nyt Element ind i den danske Bondestand, noget Element, der er gaaet ud fra Kjøbstæderne, og der er heller ikke skeet nogen Udvandring fra et Gods til et andet, men alle Gaardsalg i denne Periode, nogle faa i Sjælland, flere paa Fyen og mangfoldige i Sylland, ere skete til Fæsterne; der var ikke Andre, der kjøbte. Deraf sees altsaa, at der er Trang til at sælge særlig til Fæsterne, og naar man nu sees, at der i visse Nar er til Fæsterne og deres Familier solgt for lidt over 700 Rd. og til Fremmede for 900 Rd., saa siger jeg, at de 200 Rd., der gjore Differensen, indeholde Opfyldelsen af en naturlig Forpligtelse; men det er ingen Gave; de Fæstere, der have kjøbt disse Gaarde, have ikke faaet nogen Almisse eller Gave af Godseieren. Det er en Synsmaade, som det ikke er uvigtigt at fastholde, at de have betalt efter Billighed. Nu siger man: der er enkelte Godseiere, der have gjort Mere — Gud bevare mig for at benægte det! Tidligere har vel Prisen været omtrent 700 Rd. pr. Td. Hartkorn; dette har naturligviis forandret sig senere, nu er Prisen vel mellem 1,500 Rd. og 2,000 Rd. Jeg siger da, at de, der have solgt til Gjenemsnitsprisen, have handlet, hvad jeg vil kalde respectabelt og hæderligt, hvad jeg jo ogsaa ved Sagens 1ste Behandling har udtalt min Anerkjendelse af, idet jeg har sagt, at den danske Godseierstand har i dette Forhold i det Hele gjort sin Pligt. Men der er ogsaa en Deel af Fæstegodsset, der er solgt under Gjenemsnitsprisen, og de, der have solgt saaledes, have, siger jeg, vist Generositet. Nogle have derimod solgt til høiere Priser, og mig forekommer det, at det undertiden ikke har været just saa ganske billigt. Det var altsaa det, jeg vilde fremhæve ligeoverfor den Stemning, der syntes at herske her igaar, at jeg og de, som

i denne Sag staae paa samme Standpunkt som jeg, anerkjende, at de danske Godseiere have gjort deres Pligt, have handlet forsvarligt og hæderligt, men de have ikke vist nogen extraordinair Generositet, idet de som rige Mænd gave en Deel af den fattige Almue Noget af deres Overflod.

Naar vi da nu vende tilbage til Spørgsmaalet om, hvorledes man skal ordne dette Forhold ved en Lov, saa staae vi der ved store Banffeligheder. Vi skulle forene disse to Ting, Selvetendoms Fremme og Fæstefamiliernes Liv. Nu indrømmer jeg, at den juridiske Ret har udviklet sig saaledes, at den ganske vist ikke svarer til de historiske Forudsætninger. Men Lovgivningen maa bygge paa den juridiske Ret, og derved kommer jeg til det Resultat, at vi ikke kunne tildele Fæstefamilierne en Quotadeel af Godssets Salgsværdi, fordi de ikke have nogen Medsejersret, og fordi vi for Dieblisset ikke have nogen Maalestof for at kunne vurdere, hvad der her maa komme i Betragtning, nemlig den nu paa Fæstegodsset hvilende Indskrænkning. Naar en æret Lands- thingsmand (Estrup) igaar sagde, at han ikke vilde give fire Skilling for Forskjellen imellem Værdien af det Fæstegods, der var solgt med Fæstetvang, og Værdien af det, der var solgt frit for Fæstetvang, og at denne Forskjel aldeles ikke havde Noget at betyde, saa siger jeg dertil: ja, for Tiden betyder den maaskee ikke Noget, men den kan faae Betydning; den kan ganske vist faae Betydning, og Ingen kan vide, hvor stor. Dette var altsaa een Banffelighed, og der er maaskee endnu andre. Og saa er der dernæst det store Spørgsmaal: har man da noget Middel, hvor til man kan holde sig for i givet Tilfælde at udøve en vis Tvang og et vist Tryk paa de Godseiere, der foragte de gjentagne Opfordringer til at sælge Fæstegodsset. Har man nemlig ikke et saadant Middel, saa er det en Synsmaade, der ogsaa maa komme i Betragtning, at man har bragt Lovgivningsmagten i det uhyggeligt Forhold at have foraarsaget en Forskjel i Vilkaar imellem de forskjellige Godseiere, der opfatte deres Stilling forskjelligt; det kan slet ikke hjælpe at nægte dette. Har der været en bestemt Driven hen til at